

Afnemende aantallen Smienten ten zuiden van de stad Groningen

Jeroen Nienhuis & Joke Nienhuis-Poel

Ten zuiden van de stad Groningen liggen meerdere plassen en meren. Enkele daarvan worden frequent gebruikt door overwinterende Smienten. Met name op de Hoornseplas en de Piccardthofplas zaten hoge aantallen. De piekaantallen uit het verleden lijken tegenwoordig niet meer te worden gehaald. Klopt dit vermoeden? En zo ja, wat zijn hiervan de mogelijke oorzaken?

Methode

De hoogste aantallen Smienten zijn aanwezig in de maanden november en december (Hulscher & Nienhuis 2004). De aantallen tellingen in deze periode varieerden tussen de jaren en niet alle gebieden zijn jaarlijks geteld. In de beginjaren zijn alleen de Hoornseplas, de Piccardthofplas en het Friescheveen bezocht. In de winters van 1992/1993 tot en met 1997/1998 is iedere twee weken geteld. Het totale aantal tellingen in november tot en met februari lag rond elf. Van 1999/2000 tot en met 2004/2005 zijn minder tellingen uitgevoerd. De gebieden zijn wel wekelijks bezocht, maar niet iedere keer geteld. In januari zijn in ieder jaar tellingen uitgevoerd. Aanvullende tellingen zijn uitgevoerd in vier van de zes jaren. Deze zijn uitgevoerd op momenten dat er opvallend veel Smienten aanwezig waren. In 2005/2006 en 2006/2007 is wekelijks geteld (zestien tellingen per winter) en in 2007/2008 is iedere twee weken een ronde gemaakt (zeven tellingen). In deze drie winters is een groter gebied afgezocht. Toen zijn alle wateren ingesloten door de stad Groningen en de dorpen Eelde en Haren bezocht. Bij iedere telling zijn alle gebieden op dezelfde datum geteld. In alle winters zijn voldoende tellingen uitgevoerd

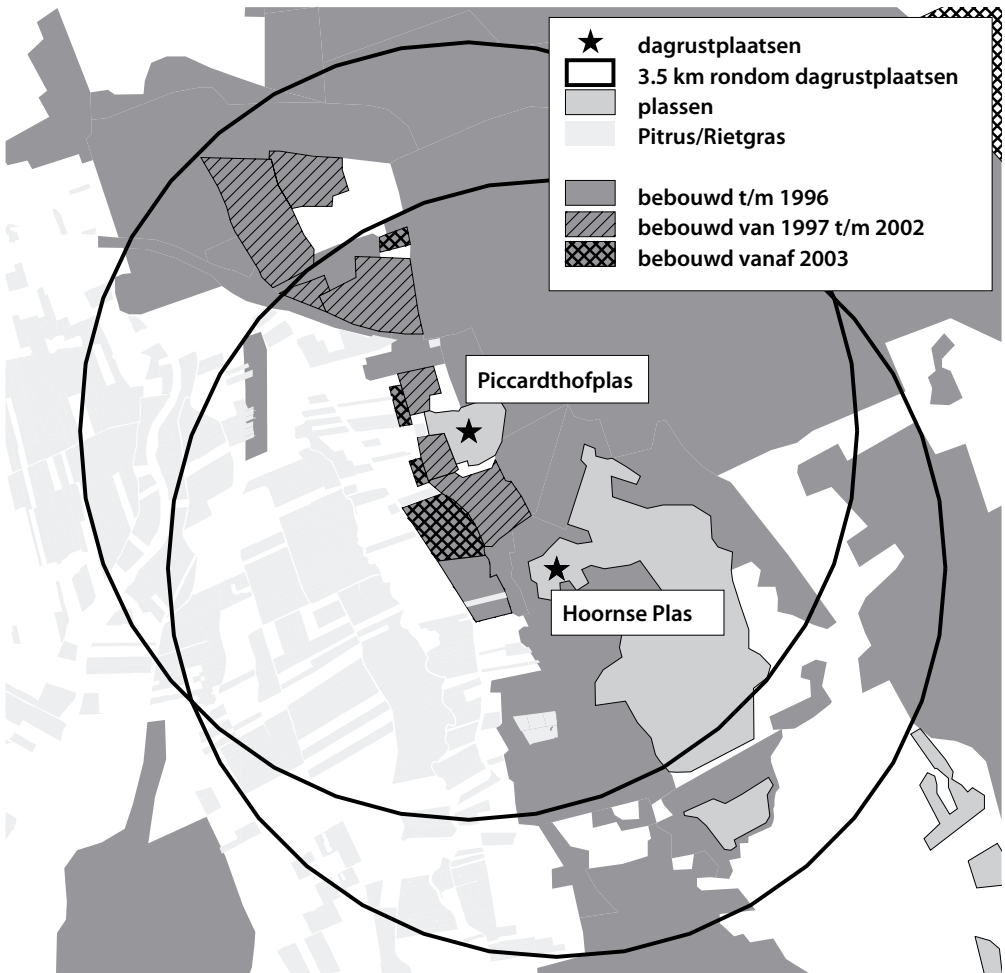
om een goed seizoensmaximum te kunnen bepalen. Bij het berekenen van het seizoensmaximum van de Hoornseplas en de Piccardthofplas tezamen zijn eerst de aantallen per datum opgeteld alvorens het maximum op te zoeken.

De stadsgrenzen zijn in de afgelopen decennia steeds verder uitgebreid. Hierdoor zou de oppervlakte foerageergebied van de Smienten kunnen zijn afgenomen. Voor het bepalen van de bouwactiviteiten in de omgeving van de Piccardthofplas en de Hoornseplas is gebruikgemaakt van informatie op de makelaarswebsite www.funda.nl (figuur 1).

Smienten eten gras. Om hiervan gebruik te kunnen maken moet dit gras van voldoende hoge kwaliteit zijn (Bruinzeel et al. 1998). Tegenwoordig bestaat een groot deel van de Eelder- en Peizermeden uit voor herbivore vogels ongeschikte vegetatie (Nienhuis 2005a). De kartering van Nienhuis (2005a) in het voorjaar van 2004 is gebruikt om een beeld te krijgen van de vegetatie (figuur 1).

Resultaten

Het seizoensmaximum van de Hoornseplas en de Piccardthofplas tezamen is gedurende

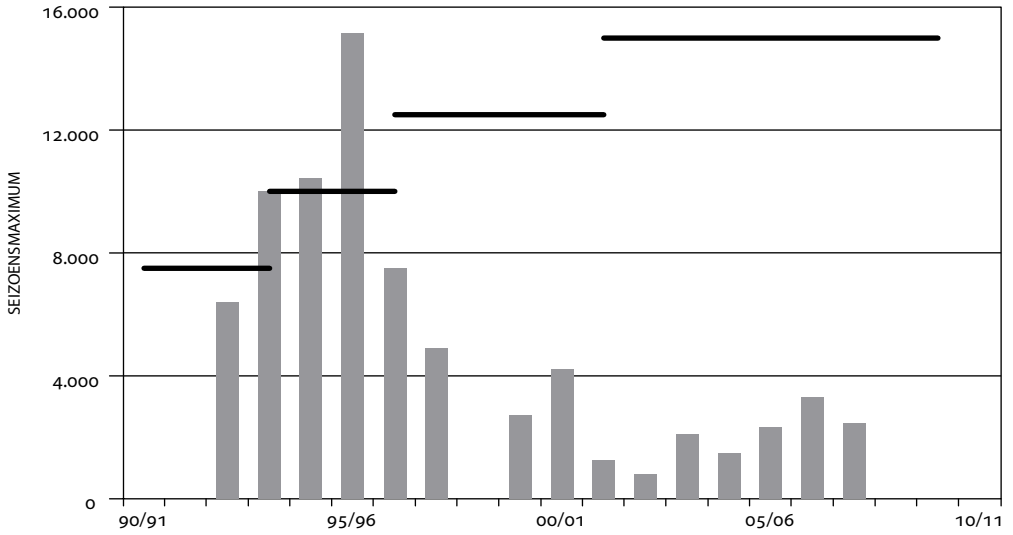
Figuur 1. Ligging van de dagrustplaatsen Piccardthofplas en Hoornseplas, de begrenzing van bebouwd gebied en de verspreiding van pitrus en rietgras.

de onderzoeksperiode sterk afgenomen (figuur 2). In de eerste zes jaar zijn maxima vastgesteld van 5000 tot 15.000 exemplaren en was regelmatig meer dan één procent van de Noordwest-Europese populatie aanwezig. Al snel na deze winters liepen de aantallen sterk terug. De sterkste afname heeft plaatsgevonden tussen 1997 en 2002. In de laatste negen winters kwam het maximum niet hoger dan 4200. De omvang van de Noordwest-Europese populatie is sinds de lokale afname wel sterk toegenomen (figuur 2).

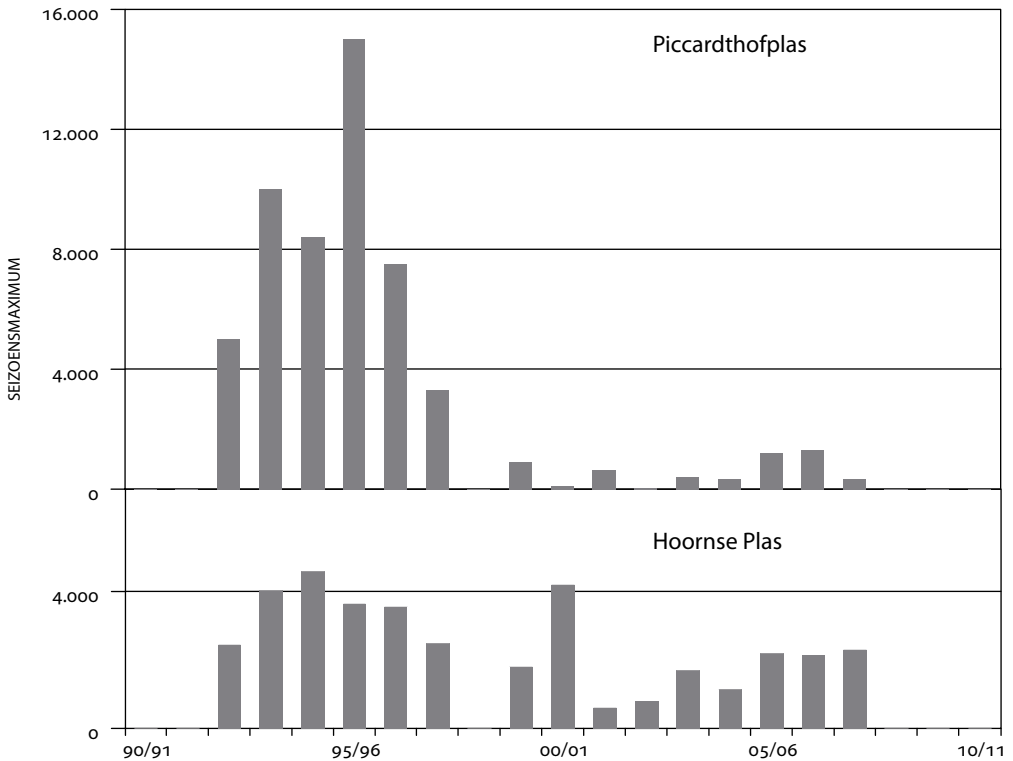
Het aantalsverloop op beide plassen verschilt erg. De seizoensmaxima van de Hoornseplas lagen in de eerste zes jaren

op gemiddeld 3467 (figuur 3). In de jaren daarna was het gemiddelde 1878, een afname van 46 procent. Op de Piccardthofplas zaten de eerste jaren veel meer Smienten dan op de Hoornseplas. Gemiddeld waren het er 9065 (figuur 3). Tegenwoordig zijn het er gemiddeld slechts 587. Dat is een afname van 93 procent.

De meeste Smienten foerageren binnen enkele kilometers rondom de dagrustplaats (Boudewijn et al. 2009). De graslanden vlak bij de rustplaatsen zijn deels volgebouwd (figuur 1). Binnen 3,5 kilometer rondom de rustplaats Hoornseplas is in de periode met de sterkste afname 106 hectare bebouwd.

Figuur 2. De seizoenmaxima van de Hoornseplas en de Piccardthofplas tezamen. De horizontale lijnen geven de 1%-normen weer (Monval & Pirot 1989, Rose & Scott 1994, Rose & Scott 1997, Wetlands International 2002, Wetlands International 2006).

Figuur 3. De seizoenmaxima van de Piccardthofplas en de Hoornseplas tussen 1992/1993 en 2007/2008.

Dagrustplaats	Grasland in 1995/1996	Bebouwd	Verruigd	Resterend in 2002/2003
Hoornseplas	1870	106	600	1160 (62%)
Piccardthofplas	1700	194	660	840 (49%)

Tabel 1. Oppervlakte grasland beschikbaar binnen 3,5 kilometer rondom de dagrustplaatsen van Smienten in 1995/1996 en in 2002/2003. Alle oppervlaktes zijn in hectares.

Voor de Piccardthofplas was dat met 194 hectare beduidend hoger. De aanleg van woonwijken is niet de enige wijze waarop de oppervlakte foerageergebieden is afgenomen. Een zeer groot deel van de graslanden wordt beheerd als natuurgrasland. Door het gevolgde beheer is op deze graslanden sprake van verruiging met pitrus en rietgras. Grasetende watervogels mijden percelen waarop deze soorten veel voorkomen (Rijnsdorp 1986, Nienhuis 2005a). Binnen 3,5 kilometer rondom de Hoornseplas is 600 hectare graslanden voor een groot deel begroeid met pitrus en/of rietgras. Voor de Piccardthofplas lag dat met 660 hectare iets hoger. De totale oppervlakte bruikbaar grasland binnen de actieradius van de Smient is door zowel woningbouw als natuurbeheer sterk afgenomen. In de winter van 1995/1996 waren rondom de Hoornseplas en de Piccardthofplas nog respectievelijk 1700

en 1870 hectare beschikbaar. In de winter van 2002/2003 resteerde hiervan voor de Hoornseplas nog 62 procent. Voor de Piccardthofplas was de achteruitgang van de oppervlakte foerageergebied groter. Van het oorspronkelijke foerageergebied resteerde nog slechts 49 procent (tabel 1). Het overgrote deel hiervan kwam voor rekening van de verruiging met pitrus en rietgras.

Het gemiddelde aantal Smienten op de Hoornseplas en de Piccardthofplas was in de periode van 1992/1993 tot en met 1997/1998 respectievelijk 1680 en 3020. In 2005/2006 tot en met 2007/2008 was dit gereduceerd tot respectievelijk 1080 en 280 vogels. De afname in beide gebieden tezamen was dus gemiddeld 3340 vogels. Deze vogels kunnen zijn verplaatst naar andere gebieden in de omgeving. In 2005/2006 tot en met 2007/2008 zijn de meeste

Gebied	Gemiddeld
Hoornseplas	1084
Piccardthofplas	277
Eelderdiep, Zanddijkbrug	60
Paterswoldsemeer	19
Friescheveen	139
Woldeelen	140
Zuidplas	26
Glimmermade, Noordplas	87
Glimmermade, Zuidplas	37
Oosterbroek	37

Tabel 2. Het gemiddelde aantal Smienten op dagrustplaatsen in 2005/2006 tot en met 2007/2008. De locaties zijn gerangschikt op de afstand tot de Hoornseplas en de Piccardthofplas.

mogelijke dagrustplaatsen in de omgeving regelmatig bezocht. De aantallen op de meeste plekken zijn laag. Het gaat om gemiddeld maximaal 140 (tabel 2). Het totale aantal Smienten dat op deze locaties zit, is gemiddeld 545. Dit is veel lager dan de afname van de aantallen op de twee grote slaapplekken. De Smienten zijn dus niet massaal verplaatst naar andere gebieden in de omgeving.

Discussie en conclusie

Het aantal Smienten van de Piccardthofplas en de Hoornseplas is sterk afgenomen tussen 1997 en 2002. De vogels die in deze gebieden rusten, maken voor een belangrijk deel gebruik van de foerageergebieden in de Eelder- en Peizermaden. Er zijn meer soorten die daar foerageren en die eveneens een afname laten zien. De Kolganzen die overnachten in het Leekstermeergebied zijn sterk afgenomen tussen 1995/1996 en 2000/2001 (Nienhuis 2005a). Het aantal Smienten dat rust in het Leekstermeergebied is tussen 1988 en 2004 met bijna 95 procent afgenomen. De sterkste afname heeft plaatsgevonden tussen 1995 en 2003 (SOVON & CSB 2005). De Nijlganzen die in de nazomer van het gebied gebruikmaakten zijn eind jaren negentig verhuisd naar andere gebieden in de omgeving (Nienhuis 2005b). Het opvallende van al deze afnames is dat ze allemaal hebben plaatsgevonden in dezelfde periode. Op de Smienten van de Piccardthofplas en de Hoornseplas na is de afname van deze soorten niet beïnvloed door woningbouw. Het lijkt erop dat de afname van de Smient, net als van de overige soorten, een gemeenschappelijke oorzaak heeft: verzuiging en verzuring van de foerageergebieden.

Literatuur

Boudewijn, T.J., G.J.D.M. Müskens, D. Beuker, R. van Kats, M.J.M. Poot & B.S. Ebbinge 2009. *Evaluatie Opvangbeleid 2005-2008 overwinterende ganzen en smienten. Verspreidingspatronen van foeragerende smienten. Alterra rapport 1841. Bureau Waardenburg, rapport 08-090.*

- Bruinzeel, L.W., M.R. van Eerden, R.H. Drent & J.T. Vulink 1998. *Scaling metabolisable energy intake and daily energy expenditure in relation to the size of herbivorous waterfowl: limits set by available foraging time and digestive performance. Patchwork: Patch use, habitat exploitation and carrying capacity for water birds in Dutch freshwater wetlands (M.R. van Eerden), pp. 111-132. PhD Thesis, University of Groningen, the Netherlands.*
- Hulscher, J.B. & J. Nienhuis 2004. *Het seizoensverloop van de Smient in de zoute habitat aan de Groninger kust en in de zoete habitat in het Groninger binnenland. De Grauwe Gors 32: 60-66.*
- Nienhuis, J. 2005a. *Ganzen slachtoffer van extensivering. De Levende natuur 106: 249-252.*
- Nienhuis, J. 2005b. *Verspreiding en aantalsontwikkeling van Nijlganzen in Noord-Drenthe en Midden-Groningen. Drentse Vogels 19: 12-18.*
- Monval, J.Y. and J.Y. Pirot 1989 *Results of the IWRB international census 1967-1986. International Waterfowl Research Bureau Special Publication no. 8. Slimbridge.*
- Rose, P.M. & D.A. Scott 1994. *Waterfowl population estimates. International Waterfowl and Wetlands Research Bureau, Slimbridge, U.K.*
- Rose, P.M. & D.A. Scott 1997. *Waterfowl Population Estimates - Second Edition. Wetlands International Publ. 44, Wageningen, The Netherlands.*
- Rijnsdorp, A.D. 1986. *Winter ecology and food of Wigeon in inland pasture areas in The Netherlands. Ardea 74: 121-128.*
- SOVON & CBS 2005. *Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.*
- Wetlands International 2002. *Waterbird Population Estimates 3rd edition. Global Series 12. Wetlands International, Wageningen.*
- Wetlands International 2006. *Waterbird Population Estimates - Fourth Edition. Wetlands International, Wageningen, The Netherlands.*